

EUR Research Information Portal

Leiden Alle Wegen Naar Straatsburg? Arbitrage en EVRM

Publication status and date:

Published: 01/01/2023

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document License/Available under:

Article 25fa Dutch Copyright Act

Citation for the published version (APA):

De Ly, F. (2023). Leiden Alle Wegen Naar Straatsburg? Arbitrage en EVRM. *Tijdschrift voor Arbitrage*, 2023(2), 53-60. Article 25. https://www.inview.nl/document/id9f2d21c52fc14cd5a3609903a2641ef8?ctx=WKNL_CSL_152

[Link to publication on the EUR Research Information Portal](#)

Terms and Conditions of Use

Except as permitted by the applicable copyright law, you may not reproduce or make this material available to any third party without the prior written permission from the copyright holder(s). Copyright law allows the following uses of this material without prior permission:

- you may download, save and print a copy of this material for your personal use only;
- you may share the EUR portal link to this material.

In case the material is published with an open access license (e.g. a Creative Commons (CC) license), other uses may be allowed. Please check the terms and conditions of the specific license.

Take-down policy

If you believe that this material infringes your copyright and/or any other intellectual property rights, you may request its removal by contacting us at the following email address: openaccess.library@eur.nl. Please provide us with all the relevant information, including the reasons why you believe any of your rights have been infringed. In case of a legitimate complaint, we will make the material inaccessible and/or remove it from the website.

TVA 2023/25

Leiden alle wegen naar Straatsburg?

Arbitrage en EVRM

Prof. dr. F.J.M. De Ly, datum 24-04-2023

Datum	24-04-2023
Auteur	Prof. dr. F.J.M. De Ly ^[1]
JCDI	JCDI:ADS700791:1
Vakgebied(en)	Burgerlijk procesrecht (V)

Do all roads lead to the European Court of Human Rights in Strasbourg in relation to possible violations of article 6, paragraph 1 of the European Convention on Human Rights? The conclusion of this article is that not all roads lead to Strasbourg: only thirteen cases have made it this far in the past sixty years. The enforcement mechanism, which is essentially one of international law, explains this dearth of case law, as well as the long processing times for the ECHR and the near impossibility in most cases to obtain compensation in such proceedings. Nevertheless, Strasbourg is important for identifying the relationship between Article 6(1) ECHR and national procedural law, but the importance of the case law of the ECHR should not be exaggerated because possible conflicts between national rules and Article 6(1) ECHR may be subject to ECHR-compliant interpretation or because conflicts are unlikely to occur. Nevertheless, arbitrators, arbitration institutes, judges and attorneys should be aware of the possible relevance of Article 6(1) ECHR in arbitration cases.

1. Inleiding

In een eerdere bijdrage in dit tijdschrift werd betoogd dat niet alle wegen naar Rome leiden, namelijk dat de *Rome / Verordening*^[2] niet toepasselijk is op contractuele vraagstukken omtrent het in arbitrage ten gronde toepasselijke recht.^[3] In dit artikel worden de contouren geschetst van de verhouding tussen arbitrage^[4] en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (“EVRM”).^[5] Daarbij wordt alleen een aantal hoofdlijnen geschetst en wordt voorbijgegaan aan andere in Nederland geldende mensenrechtenverdragen of andere relevante grondwettelijke of EU-regelingen of aan instrumenten ter bescherming van grondrechten in andere werelddelen.^[6]

De conclusie van deze bijdrage zal zijn dat, niettegenstaande de relevantie van het EVRM, de meeste arbitragerechtelijke vragen op grond van procesrechtelijk arbitragerecht (Rv) of door partijen overeengekomen regels van arbitrageprocesrecht opgelost kunnen worden en dat het EVRM daarbij hoogstens argumenten ten overvloede of reflexwerking toekomt en slechts in een beperkt aantal gevallen wel bijzonder relevant is. De vraag of alle wegen naar Straatsburg leiden, dient dan ook genuanceerd beantwoord te worden.

In het eerste deel van dit artikel wordt, mede naar aanleiding van eerder onderzoek, een overzicht gegeven van de voor arbitrage relevante Straatsburgse jurisprudentie. In het tweede deel wordt de nauwelijks onderzochte vraag behandeld of, en in welke mate, het EVRM in het kader van arbitrages toegepast kan of moet worden. In het laatste deel komt de vraag aan bod hoe de overheidsrechter in arbitragerechtelijk contentieus invulling aan het EVRM kan geven.

2. Arbitragejurisprudentie uit Straatsburg

De voor arbitrage belangrijkste bepaling van het EVRM is uiteraard artikel 6 met als kopje “Recht op een eerlijk proces” en met name lid 1 dat in de Nederlandse tekst en voor zover relevant als volgt leest:

“Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen ... heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat bij de wet is ingesteld. De uitspraak moet in het openbaar worden gewezen maar de toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd, gedurende de gehele terechtzitting of een deel daarvan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of nationale veiligheid in een democratische samenleving, wanneer de belangen van minderjarigen of de bescherming van het privé leven van procespartijen dit eisen of, in die mate als door de rechter onder bijzondere omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer de openbaarheid de belangen van een behoorlijke rechtspleging zou schaden.”

Bij oppervlakkige lezing doemen onmiddellijk de knelpunten tussen EVRM en arbitrage op: (1) openbare behandeling; (2) een gerecht dat bij de wet is ingesteld; en (3) uitspraak in het openbaar. Deze knelpunten kan men wegedeneren door te stellen dat artikel 6, lid 1 EVRM helemaal niet voor arbitrage is geschreven of door openbaarheid in arbitrage te aanvaarden.^[7] Daarnaast zijn er de eisen van een uitspraak binnen een redelijke termijn en deze van de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van een gerecht. Zoals zal blijken, wordt door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (“EHRM”)^[8] een tussenweg bewandeld door artikel 6, lid 1 EVRM, gelet op de eigen aard van arbitrage, gedeeltelijk toepasselijk te verklaren, zodat de vereisten van een eerlijk proces door een onafhankelijk en onpartijdig scheidsrecht binnen een redelijke termijn wel toepasselijk zijn, maar niet deze van openbaarheid mits een scheidsrecht krachtens een arbitrage- of andere wet ingesteld werd (en geen wettelijke of tuchtrechtelijke dwang bestaat) en partijen ondubbelzinnig afstand deden van de hen normaal toekomende overheidsrechter.

Om deze en andere hierna te bespreken jurisprudentie uit Straatsburg te kunnen begrijpen, moet eerst kort worden stilgestaan bij de taak van het EHRM. Dit Hof kan enkel maar gevat worden van klachten tegen een Verdragsstaat; in wezen gaat het dan om Staatsaansprakelijkheid wegens schending van het EVRM door staatsorganen, namelijk haar wetgevende, uitvoerende of rechtsprekende machten, en is er geen horizontale doorwerking in Straatsburgse procedures in die zin dat een partij in een arbitrage wegens schending van artikel 6, lid 1 EVRM geen klacht bij het EHRM kan indienen tegen een andere partij bij de arbitrage. Daartoe is eerst overheidsinterventie vereist, veelal een tussenkomst van de overheidsrechter voorafgaand aan, tijdens of na de arbitrage. Bovendien moeten alle lokale rechtsmiddelen uitgeput zijn vooraleer een procespartij in Straatsburg tegen een Verdragsstaat kan klagen omtrent schending door de overheidsrechter van artikel 6, lid 1 EVRM, hetzij in de procedure voor de overheidsrechter zelf, hetzij door het verzuim van de overheidsrechter om in te grijpen in een schending van artikel 6, lid 1 EVRM in de procedure voor het scheidsrecht. Wat voorafgaat belet niet dat inzake privaatrechtelijke arbitrageverhoudingen niet reeds voor arbiters of voor de overheidsrechter een beroep op artikel 6, lid 1 EVRM gedaan kan worden, gelet op de rechtstreekse werking van deze bepaling; het betekent alleen dat handhaving door het EHRM zal moeten wachten totdat definitief uitgeprocedeerd is in een Verdragsstaat en daarbij alle gewone rechtsmiddelen gebruikt zijn;^[9] bovendien is handhaving niet privaatrechtelijk maar middels een Staatsaansprakelijkheidsvordering, waarna - indien de klacht gegrond wordt bevonden - herstel alsnog nationaal zal moeten plaatsvinden.^[10] Schadevergoeding (anders dan morele en vergoeding voor gerechtskosten) krijgt men ook zelden in Straatsburg, zoals blijkt uit de hierna onderzochte jurisprudentie, omdat het causaal verband tussen de schending van artikel 6, lid 1 EVRM en de geleden schade niet vastgesteld kan worden. Enige handhaving heeft aldus een onvolkomen karakter. Daarbij komt nog dat de afhandeling van een klacht in Straatsburg nauwelijks binnen redelijke termijn plaatsvindt, gelet op de overbelasting van het EHRM; zo duurde de procedure voor het EHRM in de *Mutu en Pechtstein/Zwitserland* zaken ruim acht jaar;^[11] in *BEG/Italië*^[12] zelfs meer dan tien jaar. Daarin kan verandering komen ingevolge de inwerkingtreding per 1 augustus 2018 van Protocol 16 bij het EVRM. Dit protocol biedt de mogelijkheid voor de hoogste rechterlijke instanties in Verdragsstaten om aan het EHRM een prejudiciële vraag te stellen en waarbij de eerste prejudiciële vraag binnen een termijn van minder dan zes maanden werd beantwoord; het prejudiciële antwoord is echter geen gegeven aangezien het EHRM de vraag

niet-ontvankelijk kan verklaren indien de gestelde rechtsvraag niet speelt in een groot aantal vergelijkbare gevallen, wat in arbitrageland wel ontvankelijkheidsproblemen kan opleveren.^[13]

Na deze inleidende opmerkingen wordt de jurisprudentie uit Straatsburg inzake arbitrage samengevat^[14] met het oog op het identificeren van de visie van het EHRM inzake de toepassing van artikel 6, lid 1 EVRM op arbitrage en inzake de deelterreinen van het arbitragerecht waarover het Hof zich heeft uitgelaten. Deze jurisprudentie kan in een vijftal categorieën onderscheiden worden: (1) de overeenkomst tot arbitrage; (2) de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van arbiters; (3) het besloten en vertrouwelijk karakter van arbitrage; (4) de redelijke termijn om een uitspraak te doen; én (5) de vernietiging en tenuitvoerlegging van arbitrale uitspraken. In totaal betreft het een dertiental uitspraken.

De eerste categorie zaken betreft de overeenkomst tot arbitrage en meer bepaald of, en in welke mate, partijen hun toegang tot een overheidsrechter kan worden ontzegd indien aangevoerd wordt dat zij een overeenkomst tot arbitrage hebben gesloten. In een eerste uitspraak uit 1962 werd een klacht niet-ontvankelijk verklaard omdat een arbeidsgeschil dat aan arbitrage was onderworpen geen EVRM problemen oproept, omdat afstand van EVRM bescherming in arbitrage mogelijk is en het EHRM niet de instantie is om te klagen omtrent de vraag of arbeidsovereenkomsten vatbaar voor arbitrage zijn.^[15] Een tweede zaak is *Deweert/België* uit 1980,^[16] die echter geenszins een arbitragezaak is, maar waarin het EHRM ten overvloede aangaf dat inzake arbitrage afstand van artikel 6, lid 1 EVRM waarborgen kan worden gedaan, gelet op de voordelen van arbitrage, maar tevens suggereerde dat vrijwilligheid daartoe wel een vereiste was. Een derde arrest van het EHRM dateert van 17 september 2015 in de zaak *Zamet-Budowa Maszyn Spółka Akcyjna/Polen*,^[17] waarin de klager opkwam tegen beslissingen van Poolse rechters die het bevoegdheidsverweer op basis van een overeenkomst tot arbitrage van een Poolse bank honoreerden. De klager betwistte dat telefonische opdrachten tot het uitvoeren van valutatransacties onder de raamovereenkomst met de bank vielen en dat hij sowieso niet gehouden was het geschil te onderwerpen aan arbitrage voor het Arbitragehof van de Poolse vereniging van banken. Het Hof maakte korte metten met de klacht; artikel 6, lid 1 EVRM verbiedt niet geschillen aan arbitrage te onderwerpen, de taak van het Hof is niet feitelijke of juridische vergissingen van rechters in Verdragsstaten te toetsen of te corrigeren, het is juist de taak van nationale gerechten om hun eigen arbitragerecht uit te leggen en toe te passen en klachten omtrent de arbitrale procesgang binnen een door een sector opgezet arbitrage-instituut moeten en kunnen naar nationaal arbitragerecht opgelost worden. Een vierde arrest in deze categorie is de zaak *Scholz AG/Armenië* en dateert van 24 januari 2019.^[18] De feiten zijn nogal complex, maar Scholz werd hierin voor de incasso van allerlei vorderingen van het kastje naar de muur gestuurd; Armeense overheidsrechters weigerden de zaak te behandelen omdat er een arbitrageovereenkomst zou zijn, terwijl het Permanent Arbitrage Tribunaal van de Kamer van Koophandel van de Republiek Armenië weigerde de arbitrageaanvraag te registreren omdat de vereiste documenten zouden ontbreken. De weigering van de Armeense overheidsrechters om in zo'n geval een *forum necessitatis* te vormen, werd Armenië toegerekend; artikel 6, lid 1 EVRM vereist immers toegang tot een rechter. Het belangrijkste arrest inzake de overeenkomst tot arbitrage en artikel 6, lid 1 EVRM is echter zonder twijfel het reeds geciteerde *Mutu en Pechstein*-arrest van 2 oktober 2018, waarin het Hof niet alleen het onderscheid tussen vrijwillige en verplichte arbitrage herhaalde, maar ook ten aanzien van vrijwillige arbitrage nu heel expliciet beperkingen op de in artikel 6, lid 1 EVRM vervatte eisen aanvaardde indien daarvan door partijen bij de overeenkomst tot arbitrage vrijwillig, geoorloofd en ondubbelzinnig afstand is gedaan. In het geval van Mutu ging het om een overeenkomst tot arbitrage inzake een arbeidsgeschil dat Mutu vrijwillig en ondubbelzinnig was aangegaan, zodat artikel 6, lid 1 EVRM niet volledig op de arbitrage toepasselijk was.

De tweede categorie zaken ziet op vragen omtrent onafhankelijkheid en onpartijdigheid van arbiters.^[19] De Straatsburgse jurisprudentie begint in dit verband met de in Nederland goed bekende *Nordström*-zaak, waar een klacht omtrent niet-mededeling van een mogelijk belangenconflict en dus mogelijke afhankelijkheid in 1996 niet-ontvankelijk werd verklaard.^[20] Daarbij werd overwogen dat artikel 6, lid 1 EVRM niet onverkort in arbitrage toepasselijk was onder meer ten aanzien van de openbaarheidseis en dat partijen door het sluiten van een overeenkomst tot arbitrage afstand kunnen doen van artikel 6, lid 1 EVRM waarborgen indien deze overeenkomst vrijwillig is aangegaan. Ten aanzien van onafhankelijkheid werd overwogen dat gronden tot vernietiging van arbitrale uitspraken niet eenvormig geregeld worden in EVRM Verdragsstaten en dat Verdragsstaten dit in belangrijke mate zelf mogen regelen, ook ten aanzien van de vraag welke maatstaven moeten gelden om een arbitrale uitspraak te vernietigen in geval van gebrek aan onafhankelijkheid van een

[21]

arbiter. In deze uitspraak werd het arrest van de Hoge Raad van 18 februari 1994 gesauveerd; omdat artikel 6, lid 1 EVRM niet onverkort of volledig geldt in arbitrage, kon de Hoge Raad, zonder deze bepaling te schenden, het onderscheid maken tussen het ontdekken van een mogelijk gebrek aan onafhankelijkheid tijdens de arbitrageprocedure en na het wijzen van de uitspraak, waarbij in dat laatste geval slechts feitelijk bewezen afhankelijkheid moet komen vast te staan dan wel sprake is van een schijn van partijdigheid die zo ernstig is dat twijfel omtrent de onpartijdigheid van de arbiter mogelijk is dat het onaanvaardbaar is van de partij die in het ongelijk wordt gesteld, te vergen dat deze zich bij de uitspraak neerlegt. *Nordström* werd gevolgd door de uitspraak uit 1999 in de zaak *Osmo Suovaniemi/Finland*,^[22] waarin het Hof voor het eerst ingaat op de vraag niet of artikel 6, lid 1 EVRM toepasselijk is in arbitrage, maar eerder in welke mate dit het geval is, wat een fase van meer genuanceerde opvatting omtrent arbitrage en EVRM inluit. Zo kunnen partijen ondubbelzinnig afstand doen van openbaarheid, ook omdat het recht op openbaarheid voor overheidsrechters niet absoluut is, maar afstand van het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter is aan meer vereisten gebonden en moet een legitiem doel dienen en de afstand moet evenredig zijn aan zo'n doel. In dit geval was aan deze eisen voldaan omdat partijen met kennis van zaken afstand hadden gedaan van de mogelijkheid een arbiter te wraken en in de Finse vernietigingsprocedure ook gewaakt was over de bescherming van het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter. Op dit punt voegt het Mutu-deel van het arrest van het EHRM in de *Mutu en Pechstein/Zwitserland*-zaak uit 2018 weinig toe, omdat de klacht omtrent het gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid van twee arbiters dat reeds uitvoerig behandeld was in het arrest van het Zwitserse Hooggerechtshof in Straatsburg nauwelijks verder ontwikkeld werd. Het Hof kon zich er dan ook toe beperken dat een eerdere tussenkomst van een arbiter in een procedure die verband hield met het arbeidsgeschil tussen Mutu en de voetbalclub Chelsea op zich geen schijn van partijdigheid hoeft te impliceren, aangezien de geschilpunten in beide zaken niet identiek waren of onvoldoende samenhang vertoonden. De vermeende band tussen het advocatenkantoor van een andere arbiter en de toenmalige eigenaar van Chelsea, Roman Abramovitsj, was nog minder reden tot zorg, aangezien deze band niet werd bewezen. De laatste zaak in deze categorie is het belangrijke recentere arrest van 20 mei 2021 inzake *BEG/Italië*.^[23] Daaraan lag een project voor de bouw van een waterkrachtcentrale in Albanië ten grondslag dat aanleiding gaf tot verschillende procedures.^[24] Tussen de Italiaanse vennootschappen BEG S.p.A. en een dochtervennootschap [EHRC](#) van ENEL S.p.A., namelijk ENELPOWER S.p.A., werd een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor de bouw, exploitatie en levering van elektriciteit aan ENEL in Italië. De samenwerkingsovereenkomst voorzag in een Romeinse arbitrage onder de regels van de Arbitration Chamber van de Rome Chamber of Commerce ("ACR"). Nu partijen het niet eens konden worden over de waardering van de door de Albanese Staat aan BEG gegunde concessie en ENELPOWER twijfels had over de haalbaarheid van de samenwerking, weigerde ENELPOWER uitvoering te geven aan de samenwerking, wat leidde tot de Romeinse arbitrage. Daarin benoemde ENELPOWER Mr. N.I. als arbiter. Deze was echter ook advocaat van de moedervernootschap ENEL in een volstrekt andere procedure voor de Italiaanse overheidsrechter en was tevens in 1995 en 1996 ten tijde van de eerste onderhandelingen omtrent de Albanese samenwerking, toen ENELPOWER ook nog een afdeling van ENEL was en geen zelfstandige rechtspersoon, non-executive lid en vice-voorzitter van de Raad van Bestuur van ENEL. De eindfase van de beraadslaging door het scheidsgerecht verliep rommelig. In een raadkameroverleg op 25 november 2002 zou een meerderheid besloten hebben alle eisen van BEG af te wijzen, zou de voorzitter opdracht hebben gekregen het vonnis te schrijven overeenkomstig het toen geldende artikel 823 van het Italiaanse Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering^[25] en zou de door BEG benoemde arbiter aangegeven hebben niet te zullen tekenen en zou het vonnis dus door de andere twee arbiters gewezen worden, wat op 6 december 2002 gebeurde. Deze lezing werd door BEG betwist; haar partij-arbiter zou nooit uitdrukkelijk hebben ingestemd met het niet ondertekenen van het vonnis of het wijzen van het vonnis door alleen de meerderheid zonder dat ook zijn *dissenting opinion* aan het vonnis toegevoegd zou worden en bovendien had hij nooit begrepen dat het raadkameroverleg bedoeld was om een eindoordeel te vormen omtrent de uitkomst van de arbitrage. Zestien minuten nadat het vonnis bij ACR was neergelegd, informeerde BEG het instituut en de arbiters dat zij een dag eerder kennis had genomen van het feit dat N.I. een belangenconflict had en werd N.I. daarom gewraakt. Het wrakingsverzoek werd door ACR en de Italiaanse overheidsrechter afgewezen omdat het was ingediend nadat het vonnis was gewezen. Ook een aansprakelijkheidsvordering tegen ACR op grond van het feit dat geen verklaring van arbiters omtrent belangenconflicten overeenkomstig het ACR Reglement was gevraagd, werd afgewezen. Een vernietigingsvordering tegen het arbitraal vonnis strandde eveneens; het Gerechtshof te Rome oordeelde dat het scheidsgerecht het vonnis tijdens de raadkamer van 25 november 2002 had vastgesteld, dat twee handtekeningen voldeden en dat de wrakingsgronden niet tot vernietiging van het

arbitraal vonnis konden leiden. Het Italiaanse Hof van Cassatie bevestigde dit arrest, maar met een andere redenering, namelijk dat er weliswaar een belangenconflict was in hoofde van N.I., maar dat niet bewezen was dat dit conflict leidde tot parallelle belangen van N.I. en ENELPOWER. Strafrechtelijke procedures tegen de drie arbiters, waaronder wegens afpersing door de partij-arbiter van BEG die bedreigd had wel te tekenen en onder meer wegens valsheid in geschrifte tegen N.I., werden uiteindelijk geseponeerd. Dit weinig fraaie beeld leidde tot de procedure in Straatsburg tegen de Italiaanse Staat. Daarin stonden niet de beraadslagingsmanco's centraal, maar wel de vermeende afhankelijkheid en partijdigheid van N.I. die de Italiaanse gerechten niet gesanctioneerd hadden. Het EHRM oordeelde preliminair en ambtshalve dat de klacht van BEG ontvankelijk was, ook ten aanzien van handelen en nalaten van ACR, aangezien Italiaanse gerechten deze gevalideerd hadden; daarbij lijkt geen rol te hebben gespeeld dat ACR onderdeel is van de Romeinse Kamer van Koophandel en naar Italiaans recht een publiekrechtelijke rechtspersoon is. Vervolgens oordeelde het Hof dat BEG geen afstand had gedaan van haar recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter en dat de verklaring van N.I., waarbij hij de benoeming aanvaardde en die geen informatie bevatte omtrent aanwezigheid of afwezigheid van belangenconflicten, niet als een dergelijke afstand uitgelegd kon worden. Ook vanuit artikel 6, lid 1 EVRM perspectief is *disclosure* dus belangrijk. Een positieve verklaring omtrent belangenconflicten laat een partij toe afstand te doen van haar recht om later op deze gronden gebrek aan onafhankelijkheid en onpartijdigheid in te roepen; een negatieve verklaring dat er geen belangenconflicten zijn, laat een partij juist toe later alsnog een beroep te doen op belangenconflicten die niet meegedeeld werden. Het Hof was evenmin overtuigd van het "ons kent ons" argument, namelijk dat de door BEG benoemde arbiter en N.I. beiden professoren waren aan de Romeinse La Sapienza universiteit en vaak samen optrokken in geschillen en gemeenschappelijke wetenschappelijke en andere activiteiten hadden; het Hof oordeelde dat dit onvoldoende concreet onderbouwd werd en dat evenmin gebleken was dat BEG hiervan afwist. Nu BEG geen afstand had gedaan van haar recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter, diende het Hof te beoordelen of aan deze artikel 6, lid 1 EVRM eis was voldaan. Niettegenstaande de bespiegelingen van het Hof over onafhankelijkheid en onpartijdigheid (zie randnummers 128-132), besloot het Hof deze toch samen te behandelen omdat beide concepten een nauwe band vertonen, maar werd de zaak toch afgedaan op basis van de onpartijdigheidseis. Het Hof splitst deze eis in een subjectief en objectief component: subjectieve partijdigheid is persoonlijke vooringenomenheid gebaseerd op persoonlijke overtuigingen of gedrag, terwijl objectieve partijdigheid getoetst wordt aan de hand van het criterium of een scheidsgerecht, in het bijzonder gelet op zijn samenstelling, voldoende waarborgen biedt om gerechtvaardigde twijfels uit te sluiten omtrent zijn onpartijdigheid. Daarbij is het standpunt van een arbiter van belang maar niet beslissend; bij het beoordelen van onpartijdigheid kan een schijn van partijdigheid ook van belang zijn. Subjectieve partijdigheid wordt niet vermoed tot bewijs van het tegendeel welk vermoeden niet geldt voor objectieve partijdigheid waarbij alle omstandigheden van het geval moeten worden meegewogen. In casu was er volgens het Hof geen bewijs van subjectieve partijdigheid van N.I. Dit was uiteraard anders ten aanzien van de objectieve onpartijdigheid; N.I.'s functies binnen ENEL, het belang van het waterkrachtproject en de nauwe verwevenheid tussen ENEL en ENELPOWER alsmede het feit dat hij als advocaat optrad in civiele procedures voor ENEL konden objectief gezien doen twifelen aan zijn onpartijdigheid. Daarmee was een schending van artikel 6, lid 1 EVRM gegeven.

Een derde categorie zaken betreft het besloten en vertrouwelijk karakter van arbitrage. Met besloten wordt bedoeld dat derden bij de arbitrage geen toegang of inzicht krijgen in arbitragezaken; het vertrouwelijk karakter richt zich op partijen die derden geen dergelijke toegang of inzicht mogen verschaffen. In dit artikel wordt enkel stilgestaan bij de vraag of en in welke mate artikel 6, lid 1 EVRM ter zake relevant is. Weinig Straatsburgse jurisprudentie is in dit opzicht expliciet; uit de in deze bijdrage besproken jurisprudentie blijkt dat het Hof het besloten en vertrouwelijk karakter van arbitrage postuleert en als vanzelfsprekend beschouwt en hierin geen artikel 6, lid 1 EVRM problemen ziet omdat dit lid daarover veel zegt en ruime open uitzonderingen toelaat ten aanzien van procedures voor de overheidsrechter. Deze jurisprudentie ziet niet specifiek op schendingen in arbitrage van de openbaarheidsvereiste van artikel 6, lid 1 EVRM, maar gebruikt de uitzonderingen van artikel 6, lid 1 EVRM als inleiding op de algemene mantra dat arbitrage niet onverkort artikel 6, lid 1 EVRM bescherming geniet als het maar gaat om arbitrage die vrijwillig, geoorloofd en ondubbelzinnig is aangegaan. De enige zaak waar openbaarheid wel een essentiële rol speelt, is het Pechstein luik van het voornoemde *Mutu en Pechstein*-arrest, waarin het Hof oordeelde dat Pechstein recht had op een openbare behandeling van haar zaak voor het Court of Arbitration for Sport ("CAS") omdat het een verplichte arbitrage in tuchtrechtelijke zaken betrof. Dit recht op openbaarheid strekte zich echter niet uit tot de

vernietigingsprocedure voor het Zwitserse Hooggerechtshof. De openbaarheidseis geldt dus niet voor vrijwillige arbitrage indien partijen daar afstand van gedaan hebben.

Een vierde categorie zaken gaat over de redelijke termijn om uitspraak te doen. In een eerste geval *Rychetsky/Zwitserland* van 4 maart 1987^[26] werd de klacht van Rychetsky niet-ontvankelijk verklaard omdat deze de overeenkomst tot arbitrage vrijwillig was aangegaan en aldus afstand had gedaan van de redelijke termijn eis van artikel 6, lid 1 EVRM en dus niet in Straatsburg kon klagen over een doorlooptijd van acht jaar van de arbitrage, temeer omdat hij daarover bij de Zwitserse rechter had kunnen klagen en dit slechts na meer dan zeven jaar had gedaan. In een tweede geval *Société Molin and Tahir Molu/ Turkije* uit 1996^[27] ging de niet-ontvankelijkheidsverklaring verder; ook indien men niet bij de nationale rechter kan klagen omtrent overschrijding van de redelijke termijn in een arbitrageprocedure, is er geen klachtwaardigheid indien een partij vrijwillig afstand van toegang tot de overheidsrechter heeft gedaan en voor arbitrage heeft gekozen.

De vijfde en laatste categorie zaken betreft de tussenkomst van overheidsrechters onder meer inzake vernietiging en tenuitvoerlegging van arbitrale uitspraken. In een arrest van 21 november 1994 in de zaak *Stran Greek Refineries en Stratis Andreadis/Griekenland*^[28] oordeelde het Hof, weinig verrassend, dat artikel 6, lid 1 EVRM toepasselijk was op een vernietigingsprocedure voor de Griekse overheidsrechter tegen een voor eisers gunstig arbitraal vonnis. Tijdens de behandeling van de vernietigingsprocedure voor de Griekse Hoge Raad werd de zaak geschorst om de afkondiging van nieuwe wetgeving af te wachten die erin voorzag dat ten tijde van de militaire junta met de Griekse overheid gesloten overeenkomsten tot arbitrage beëindigd werden en dat arbitrale vonnissen die op grond van deze overeenkomsten gewezen waren niet langer geldig en uitvoerbaar waren. Het Hof had er uiteraard geen problemen mee de tussenkomst van de Griekse wetgever en de schorsing van de vernietigingsprocedure onder artikel 6, lid 1 EVRM te brengen en te oordelen dat er geen sprake van een eerlijk proces geweest was. In een tweede zaak, *Regent Company v Ukraine*^[29] uit 2008, werd Oekraïne veroordeeld om binnen drie maanden over te gaan tot betaling van een geldsom uit hoofde van een arbitrale uitspraak waarvan de tenuitvoerlegging onder meer in strijd met artikel 6, lid 1 EVRM door Oekraïense regelgeving en rechterlijke uitspraken verhinderd werd. Acht jaar later velde het Hof arrest in de zaak *Tabbane/Zwitserland*.^[30] Daarin was de vraag aan de orde of artikel 192 van de Zwitserse wet op het internationaal privaatrecht, dat partijen de mogelijkheid biedt uitdrukkelijk afstand te doen van een vernietigingsprocedure voor het Zwitserse federale Hooggerechtshof indien de plaats van arbitrage in Zwitserland is gelegen, met artikel 6, lid 1 EVRM compatibel was. Nu partijen in een uitgebreide schriftelijke overeenkomst afstand hadden gedaan van het recht om de arbitrale uitspraak voor welke overheidsrechter ook aan te vechten, meende het Hof dat zij vrijwillig en ondubbelzinnig afstand hadden gedaan van een Zwitserse vernietigingsprocedure, alhoewel hierbij wel de kanttekening past dat de plaats van arbitrage ingevolge de overeenkomst tot arbitrage pas na het indienen van de arbitrageaanvraag door het scheidsgerecht was bepaald zodat de toepassing van het voornoemde artikel 192 niet in beeld was toen de overeenkomst tot arbitrage gesloten werd. Bovendien oordeelde het Hof dat artikel 192 een legitiem doel diende ter bevordering van internationale arbitrage in Zwitserland door niet-Zwitserse partijen en partijen alsnog in het kader van een executieprocedure onder het Verdrag van New York gerechtelijke toetsing kunnen bewerkstelligen zoals in casu ten aanzien van het verweer van klager dat zijn verzoek tot benoeming van een deskundige door het scheidsgerecht door het scheidsgerecht ten onrechte gepasseerd werd.

Deze vijf categorieën overziend, kunnen de volgende conclusies getrokken worden. De EHRM-jurisprudentie over arbitrage is best arbitragevriendelijk. Het belang van arbitrage als een alternatieve vorm van geschillenbeslechting wordt onderkend en arbitrage wordt gezien als gelijkwaardig met overheidsrechtspraak als leidend tot bindende uitspraken door gerechten die bij wet zijn ingesteld. Artikel 6, lid 1 EVRM wordt gemitigeerd op arbitrage toegepast, met name bij vrijwillige arbitrage zonder dwang van wet of tuchtrecht en gebaseerd op een vrijwillige, geoorloofde en ondubbelzinnige keuze waarop artikel 6, lid 1 EVRM niet volledig toepasselijk is. In welke mate artikel 6, lid 1 EVRM dan wel op vrijwillige arbitrage toepasselijk is, hangt ervan af of partijen afstand gedaan hebben van de waarborgen genoemd in artikel 6, lid 1 EVRM. Gebrek aan openbaarheid levert geen problemen op, evenmin als de redelijke termijn. Zij worden dus door het toepasselijke nationale arbitragerecht beheerst. Terecht eist het EHRM onafhankelijkheid en onpartijdigheid van arbiters, tenzij partijen daarvan met kennis van zaken afstand hebben gedaan; daarbij kan echter ook nationaal wrakings- en vernietigingsrecht om de hoek komen kijken. Tot slot is het EHRM streng voor nationale vernietigings- en executieprocedures indien deze de winnende partij in de arbitrage niet het voordeel

opleveren dat daarvan verwacht kan worden door acties en omissies van nationale overheden die dit voordeel frustreren.

In de volgende afdelingen wordt stilgestaan bij de vraag wat dit allemaal betekent voor procedures voor scheidsrechten en voor nationale gerechten in aan arbitrage verbonden contentieus.

3. Artikel 6, lid 1 EVRM tijdens de arbitrageprocedure

De relevantie van artikel 6, lid 1 EVRM voor arbitrage bleek uit het voorgaande. Geldt deze relevantie ook tijdens het arbitraal geding en kan dit door partijen of ambtshalve door het scheidsrecht ingeroepen worden? De vraag is, met andere woorden, of artikel 6, lid 1 EVRM horizontale directe werking heeft in privaatrechtelijke arbitrageverhoudingen.

Deze vraag is slechts sporadisch onderzocht. Eén opvatting is dat artikel 6, lid 1 EVRM niet ambtshalve ingeroepen mag worden^[31] en geen horizontale werking heeft en de in artikel 6, lid 1 EVRM vervatte processuele waarborgen in het toepasselijke arbitrageprocesrecht gevonden moeten worden.^[32] Een andere opvatting verdedigt daarentegen dat arbitrage gelijkaardig is aan overheidsrechtspraak en dat arbiters zoals overheidsrechters EVRM bescherming moeten toepassen, zelfs ambtshalve.^[33]

In dit debat biedt de reeds besproken EHRM-jurisprudentie weinig soelaas. Alle besproken arresten betreffen immers arbitrages die gepaard gingen met arbitrage gelieerde procedures voor de overheidsrechter en enkel deze laatste werden door het EHRM getoetst. Het Hof stelt onomwonden dat de artikel 6, lid 1 EVRM bescherming zich richt tot staatsorganen in de Verdragsstaten maar laat de hem overigens niet gestelde vraag of scheidsrechten of arbitrage-instituten aan artikel 6, lid 1 EVRM gebonden zijn, onbeantwoord.

De afwezigheid van een duidelijk antwoord uit Straatsburg lijkt echter niet bepalend ten aanzien van de vraag naar de horizontale directe werking tijdens het arbitraal geding. De reden daarvoor is dat het handhavingsinstrument namelijk mogelijke Staatsaansprakelijkheid in Straatsburg op zich de vraag naar de horizontale werking niet oplost. De afwezigheid van directe sanctionering door Straatsburg van schending van EVRM-normen in een privaatrechtelijke verhouding, belet immers niet dat arbiters wel gehouden zijn artikel 6, lid 1 EVRM eisen toe te passen.

Vanuit praktisch oogpunt kan men verdedigen dat in arbitrages aan artikel 6, lid 1 EVRM getoetst moet worden op grond van argumenten van procesefficiëntie. Dit betekent dat aldus latere toetsing door de overheidsrechter met name in een vernietigingsprocedure vermeden kan worden, minstens de taak van de vernietigingsrechter vergemakkelijkt wordt. Dit argument is echter onbevredigend voor die gevallen waarin geen rechtsmiddel tegen het arbitraal vonnis ingesteld wordt of kan worden. Vanuit theoretisch oogpunt valt veel te zeggen voor horizontale directe werking. Uitgangspunt daarbij is dat de overheidsrechter in civiele procedures aan artikel 6, lid 1 EVRM horizontale directe werking toekent, ook in die gevallen waarin nog rechtsmiddelen tegen zijn beslissing openstaan en nog geen rechtsgang naar Straatsburg mogelijk is. De vraag is nu of scheidsrechten dat ook niet moeten doen, desgevallend ambtshalve nu het EHRM de artikel 6, lid 1 EVRM bescherming deels toepasselijk acht op arbitrageprocedures. Ingevolge artikel 1073 Rv is Nederlands arbitrageprocesrecht toepasselijk op arbitrages met een plaats van arbitrage in Nederland wat betekent dat de volgende rangorde geldt: (1) toepassing van dwingend Nederlands arbitrageprocesrecht; (2) toepassing van door partijen gekozen procesregels al dan niet middels een toepasselijk arbitragereglement; én (3) toepassing van Nederlands arbitrageprocesrecht dat het karakter heeft van regelend recht. In die rangorde kunnen de eisen van artikel 6, lid 1 EVRM als dwingende procesrechtelijke voorschriften beschouwd worden, minstens ten aanzien van de toetsing of afstand is gedaan van artikel 6, lid 1 EVRM waarborgen en als zodanig rechtstreekse horizontale werking toekomen.

Daarbij past een belangrijke nuance. De vraag naar de horizontale directe werking is een voorrangsvraag, namelijk in geval van conflict met een procesregel van nationaal recht zal artikel 6, lid 1 EVRM naar voorrang dingen. In de hiërarchie van rechtsbronnen prevaleert uiteraard het EVRM boven nationaal procesrecht, maar de rangorde speelt slechts indien er een conflict is. Gelet op het open karakter van de normen van artikel 6, lid

1 EVRM kan het veelal zo zijn dat toepassing van wetsregels zoals door de nationale jurisprudentie uitgelegd - eventueel door het conflict weg te werken door aan artikel 6, lid 1 EVRM reflexwerking toe te kennen - en van door partijen gekozen regels procesrechtelijke vragen oplost zonder dat een conflict ontstaat met artikel 6, lid 1 EVRM. De reeds besproken *Nordström*-beslissing is daarvan een mooi voorbeeld.

Dat leidt tot een laatste vraag, namelijk in hoeverre de besproken EHRM-jurisprudentie relevantie oplevert voor een mogelijke toepassing van artikel 6, lid 1 EVRM eisen tijdens het arbitraal geding. Dit lijkt niet het geval voor het besloten en vertrouwelijk karakter van arbitrage, noch voor de redelijke termijn vereiste die voor arbiters door nationaal procesrecht en partijen bindende regels beheerst worden. Daarvan is daarentegen wel sprake ten aanzien van voor arbiters relevante competentieperikelen waar de vereiste van de ondubbelzinnigheid van de keuze van arbitrage ten aanzien van afstand van toegang tot de overheidsrechter een rol kan spelen (zie ook artikel 17, lid 2 Gw) alsmede met betrekking tot mededelingsplichten en wrakingsincidenten tijdens de arbitrageprocedure waar ervoor gewaakt moet worden dat partijen met kennis van zaken afstand doen van hun wrakingsrecht en niet snel aangenomen mag worden dat partijen ervan op de hoogte waren dat een arbiter niet vrijstond.

4. Artikel 6, lid 1 EVRM voor de overheidsrechter bij arbitrage contentieus

De situatie bij de overheidsrechter is daarentegen niet controversieel. Ingevolge de besproken EHRM-jurisprudentie richt artikel 6, lid 1 EVRM zich tot staatsorganen en dus ook tot de overheidsrechter die voorafgaand, tijdens of na het arbitraal geding kennisneemt van een arbitrage gelieerd geschil. Voor de Nederlandse rechter zal dit vooral voorkomen indien de plaats van arbitrage in Nederland is gelegen of erkenning of executie van een buitenlands arbitraal vonnis in Nederland wordt verzocht. Daarmee is de horizontale directe werking van artikel 6, lid 1 EVRM een gegeven waarmee rekening moet worden gehouden, desgevallend ambtshalve.

Gelet op de schaarse EVRM-jurisprudentie zal veelal volstaan kunnen worden met toepassing van nationaal arbitrageprocesrecht en zal - onder voorbehoud van de tweede kanttekening - niet snel behoefte ontstaan aan rechtstreekse EVRM werking.^[34]

Ook bij procedures voor de overheidsrechter valt uit de besproken EVRM-jurisprudentie af te leiden dat het besloten en vertrouwelijk karakter van vrijwillige arbitrage nauwelijks problemen oplevert evenmin als de redelijke termijn van de arbitrale doorlooptijd; uiteraard is de redelijke doorlooptijd van de procedure inzake arbitrage voor de overheidsrechter aan artikel 6, lid 1 EVRM onderworpen. Ook hier speelt de eis van toegang tot de overheidsrechter en afstand daarvan middels een overeenkomst tot arbitrage en met name de ondubbelzinnigheidseis een rol ten aanzien van de toetsing door de overheidsrechter van het bestaan van een overeenkomst tot arbitrage zowel in de vernietigingsprocedure als de tenuitvoerleggingsprocedure. Evenzo is er het grote belang van de eis van arbitrale onafhankelijkheid en onpartijdigheid die minstens aan de *BEG/Italië*-eisen moeten voldoen.

5. Conclusie

Alle wegen leiden dus niet naar Straatsburg: slechts een dertiental zaken hebben het in de afgelopen zestig jaar zover gebracht. Het in wezen volkenrechtelijk handhavingsmechanisme is daarvoor verantwoordelijk, alsmede de lange doorlooptijden voor het EHRM en de schier onmogelijkheid om in de meeste gevallen schadevergoeding te verkrijgen. Desalniettemin is Straatsburg belangrijk om de verhouding tussen artikel 6, lid 1 EVRM en nationaal procesrecht in kaart te brengen maar moet het belang van de jurisprudentie van het EHRM niet overdreven worden omdat mogelijke conflicten tussen nationale regels en artikel 6, lid 1 EVRM door EVRM conforme uitleg weggeredeneerd kunnen worden of omdat conflicten weinig zullen voorkomen. Arbiters, arbitrage-instituten, overheidsrechters en advocaten moeten zich anderzijds wel bewust zijn van de mogelijke relevantie van artikel 6, lid 1 EVRM in arbitragezaken.

Voetnoten

[1] Prof. dr. F.J.M. De Ly is hoogleraar Internationaal Privaatrecht en Privaatrechtelijke Rechtsvergelijking aan de Erasmus School of Law, Erasmus Universiteit Rotterdam.

[2] Verordening 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht toepasselijk op verbintenissen uit overeenkomst (*Rome I*), Pb L 177 van 4 juli 2008, 6-16, gerectificeerd door Verordening 593/2008, Pb L 309 van 24 november 2009, 87 ten aanzien van de toepasselijkheid op overeenkomsten die op of na 17 december 2009 werden gesloten.

[3] F.J.M. De Ly, 'Niet alle wegen leiden naar Rome, Arbitrage, toepasselijk recht ten gronde en Rome I Verordening', *TvA* 2021/30.

[4] Andere vormen van alternatieve geschillenbeslechting en met name bindend advies vallen buiten het bestek van deze bijdrage, zie verder G.J. Wiarda, 'De waarborgen van artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden tegenover het onderwerp van deze feestbundel', in: *Overheidsrechter gepasseerd*, Arnhem: Gouda Quint, 1988, 426-429. Ook aan verplichte vormen van arbitrage opgelegd door wet of tuchtrecht die wel volledig genieten van artikel 6, lid 1 EVRM bescherming, worden buiten beschouwing gelaten. Zie daarover onder meer de *Pechstein*-zaak in F.J.M. 'European Court of Human Rights, October 2, 2018, Cases 40575/10 and 67474/10, Mutu and Pechstein/Switzerland's, *TvA* 2019/24, en meer recent EHRM *Ali Riza e.a./Turkije*, 28 januari 2020, Application nos. 30226/10 and 4 others (beide over sporttuchtrecht) en EHRM *Suda/Tsjechië*, 28 oktober 2010, Application 1643/06 en EHRM *Chadzitaskos en Franta/Tsjechië*, 27 september 2012, Applications nos. 7398/07, 31244/07, 11993/08 en 3957/09 (inzake uitkoopregelingen ten aanzien van minderheidsaandeelhouders).

[5] Gesloten op 4 november 1950, *Trb.* 1951/154.

[6] Zie verder onder meer H.J. Sniijders, 'Rond de arbitrage met name in bouwzaken', *Preadviezen Vereniging Bouwrecht*, Deventer, Kluwer, 1995, 70-74; R.A. Lawson, 'Arbitrage en artikel 6 EVRM: vrijheid in gebondenheid', *TvA* 1996, 157-166; L. Demeyere, *The European Court of Human Rights and Interim Measures Ordered by an Arbitral Tribunal, in The Practice of Arbitration*, Oxford: Hart Publishing, 2012, 87-103; F. Kola-Tafaj, *Implementation of the European Convention on Human Rights in Arbitration Proceedings*, *SchiedsVZ* 2012, 184 e.v.; M.W. Knigge & P.L.F. Ribbers, 'Arbitrage, afstand van recht en artikel 6 EVRM', *TvA* 2017/20, 35-43.

[7] Zie verder F.J.M. De Ly, 'Arbitration and the European Convention on Human Rights', *Liber amicorum en l'honneur de Serge Lazareff*, Parijs: Pedone, 2011, 181-205 met verdere verwijzingen in voetnoten 8-11.

[8] In het bestek van dit artikel wordt voorbijgegaan aan het feit dat de ontvankelijkheid van klachten bij het EHRM tot 1998 beoordeeld werd door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens ("ECRM") en een beperkt aantal in deze bijdrage besproken uitspraken door de ECRM gewezen werd. Het onderscheid tussen EHRM en ECRM uitspraken inzake artikel 6, lid 1 EVRM lijkt immers nauwelijks relevant te zijn voor de Straatsburgse visie op arbitrage en artikel 6, lid 1 EVRM.

[9] Voor arbitrage geldt daarbij dat een vernietigingsprocedure als een gewoon rechtsmiddel moet worden beschouwd omdat er geen alternatieve vergelijkbare rechtsmiddelen zijn om een definitief arbitraal vonnis aan te vechten, zie EHRM 20 mei 2021 *BEG SpA/Italië*, Application no. 5312/11.

[10] Zie EHRM 20 mei 2021 *BEG SpA/Italië*, Application no. 5312/11. In dat geval werd Italië door het EHRM aangespoord daartoe de nodige actie te ondernemen maar het Hof weigerde daarbij zelf het nodige rechtsherstel vast te stellen, mede gelet op het gezag van gewijsde van eendoordelen van de Italiaanse rechters en de bescherming van derden.

[11] EHRM 2 oktober 2018, cases 40575/10 en 67474/10, ECLI:CE:ECHR:2018:1002JUD004057510, *NJ* 2020/245, m.nt. HJS; zie F.J.M. De Ly, 'European Court of Human Rights, October 2, 2018, Cases 40575/10

and 67474/10, Mutu and Pechtstein/Switzerland', *TvA* 2019/24.

[12] EHRM 20 mei 2021 *BEG SpA/Italië*, Application no. 5312/11.

[13] Zie T. Spronken, 'Protocol 16 EVRM: nog meer prejudiciële vragen', *NJB* 2019/1131.

[14] Zie meer uitvoerig inzake een achttal arresten gewezen tot 2010, F.J.M. De Ly, 'Arbitration and the European Convention on Human Rights', *Liber amicorum en l'honneur de Serge Lazareff*, Paris: Pedone, 2011, 181-205. De in deze bijdrage genoemde arresten zijn gemakkelijk toegankelijk via de website van het Hof (<https://hudoc.echr.coe.int>).

[15] Application No. 1197/61, 5 Ann. 1962, 89, opgenomen in *L'arbitrage et la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel: Bruylant, 2001, 89.

[16] EHRM, 27 februari 1980, *Deweer/België*.

[17] Application no. 1485/11.

[18] EHRM 24 januari 2019, *Scholz AG/Armenië*, Application no. 16528/10.

[19] Zie in het algemeen P.L.F. Ribbers, *De bevoor(oor)deelde arbiter*, proefschrift Leiden, Deventer, Wolters Kluwer, 2022, 656 p.

[20] Application No. 28101/95, *Nordström-Janzon en Nordström-Lehtinen/Nederland*, 27 November 1996.

[21] HR 18 februari 1994, *NJ* 1994/765, m.nt. HJS (*Nordström/Nievelt Goudriaan & Co*).

[22] EHRM, 23 februari 1999, Application No. 31737/96.

[23] EHRM 20 mei 2021 *BEG SpA/Italië*, Application no. 5312/11, ECLI:CE:ECHR:2021:0520JUD000531211, *EHRC* 2021/0133, m.nt. B. van Zelst.

[24] Naast de hier besproken arbitrage werd ook in Albanië een procedure gevoerd tussen de Albanese dochtervereniging van de BEG groep en ENEL wat leidde tot een veroordeling van ENEL; de erkenning van dit Albanese vonnis in Nederland werd - ook nadat het EHRM een klacht van ENEL tegen de Albanese uitspraak niet-ontvankelijk had verklaard (brief van het EHRM van 22 mei 2014 te kennen uit de conclusie van de Advocaat-Generaal bij het hierna genoemde arrest van de Hoge Raad - uiteindelijk geweigerd (zie HR 16 juli 2021, ECLI:NL:HR:2021:1170 (*AlbaniaBEG/Enel*)). Ondergetekende heeft in deze Nederlandse procedure een legal opinion ten behoeve van AlbaniaBEG geschreven.

[25] Het intussen gewijzigde artikel 823 voegt in zijn huidige versie de optie toe dat één der arbiters een nieuw raadkameroverleg mag verzoeken om over de uitgeschreven tekst van het conceptvonnis of een deel daarvan te beraadslagen (zie M. Benedettelli, *International Arbitration in Italy*, Alphen a/d Rijn: Wolters Kluwer, 2020, 368-369).

[26] Application No. 10881/84, 51 Decision and Reports 83, opgenomen in *L'arbitrage et la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel: Bruylant, 2001, 104.

[27] EComHR, Application No. 23173/94, 22 oktober 1996.

[28] EHRM, 9 december 1994, Case No. 22/1993/417/496.

[29] EHRM, 3 april 2008, Case 773/03.

[30] EHRM 24 maart 2016, Requête no 410/69.

[31] Jarrosson, Ch., *L'arbitrage et la Convention européenne des droits de l'homme*, *Rev.Arb.*, 1989/573 e.v.

[32] O., Jacot-Guillarmod, 'L'arbitrage privé face à l'article 6, 1 de la Convention européenne des droits de l'homme', in: *Protection des droits de l'homme: la dimension européenne*, Mélanges en l'honneur de G.J. Wiarda, tweede druk, Keulen: Heymanns Verlag, 1990, 293-294; A., Samuel, 'Arbitration, alternative dispute resolution generally and the European Convention on Human Rights, An Anglo-Centric view', 21 *J.Int.Arb.* 2004, 413-437.

[33] J.H. Moitry, 'Right to a fair trial and the European Convention on Human Rights', *J.Int.Arb.* 1989, 115-122; A., Jaksic, *Arbitration and human rights*, Frankfurt: Peter Lang, 2002, 213-216.

[34] Alsdan kan volstaan worden met toepassing van specifieke wetsbepalingen of van beginselen van een goede procesorde, zie bijvoorbeeld W.D.H. Asser, 'Beginselen van een faire arbitrale rechtspleging', *TvA* 2013/40.